

Pola stoljeća Festivala dječjeg amaterskog filma – FEDAF

VLATKA ŠELIMBER

Tako su ti mali – ti veliki – filmovi, neumitnošću vremena, prerasli u dragocjenu filmsku povijest ili dio jedne povijesti u slici, u nacionalno kulturno dobro. U kulturnu baštinu zapravo.

Nikola Babić, film Mali svijet

Trebao je ovo biti prilog za Podravski zbornik napisan s određenim odmakom s obzirom na to da mi je njegova tematika bila tek površno poznata, a završilo je sasvim suprotno očekivanju. Ako ste u nekom dijelu svoga života bili vezani uz Pitomaču, morali ste naići barem na fragmente priče o kinoklubu Slavica, slavnom Festivalu dječjeg amaterskog filma (FEDAF) i Mirku Laušu. Jedan takav fragment ostao mi je u sjećanju još iz djetinjstva kada sam, čekajući nastupe na osnovnoškolskim priredbama u takozvanoj kinosali (sadašnjem Domu kulture Drago Britvić), gledala ogromni pano na kojem je stiliziranim slovima stajao natpis FEDAF. No, kako pojmiti značaj nečega što se razvijalo i stasalo u vremenu kada su i moji roditelji bili tek rođena djeca? Pritom mislim na početke pitomačkoga kinokluba. Utemeljio ga je 1957. godine nastavnik hrvatskoga jezika u Osnovnoj školi Petra Preradovića u Pitomači Mirko Lauš koji, ostavljajući dojam istinskoga zanosa, do u detalje piše o osnivanju kino kluba i kupnji prve kamere u svom osvrtu u Podravskom zborniku:

Ubrzo nakon toga je Mirko Lauš odobrenim sredstvima u trgovini »Posrednika« u Jurišićevoj ulici u Zagrebu, nabavio kino-kameru predratne proizvodnje marke »Siemens« sa 7 kazeta za ulaganje filma. Kamera je stajala 77.000 dinara. To je kamera kutijastog oblika s pogonom na oprugu u koju jednim punjenjem stane 15 m filma (1,5 minuta snimanja) smještenog u posebnu kazetu. Iako malog obujma i kompliciranog ulaganja filma, kamera je imala izvrsna optička i mehanička svojstva: vrlo jak objektiv (1:1,5), ugrađen daljinomjer, izravnanje paralakse, 4 brzine snimanja (8, 16, 24, 64 slike na sekundu) i predstavljala je za to vrijeme sasvim pristojan aparat.¹

Tako je počela priča o viziji, entuzijazmu, upornosti i osobnoj inicijativi. Priča koja pokazuje da svaka sredina, koliko god bila velika ili mala, može postati značajna kada se u njoj nađu ljudi koji vjeruju u svoje ideje, spremni odbaciti prepreke na koje putem nailaze. Jer zbilja, što će Pitomači filmska kamera u 1957. godini kada je kulturno-umjetnički život, čini se, bio bogat aktivnostima poput tamburaškog ili pjevačkog zbora?² Pa i prva televizija u Hrvatskoj počela je s emitiranjem tek godinu dana ranije!³ Vrijeme je pokazalo, 14 go-

1 LAUŠ, Mirko: *Počeci kino-amaterizma u Pitomači: (Razdoblje od 1957. do 1961.)*. // Podravski zbornik 13/1987 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1987., 59.

2 LAUŠ, Mirko: Nav. dj., str. 60.

3 Leksikon radija i televizije: *Radiotelevizija Zagreb*. Dostupno na: <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/r/radiotelevizija-zagreb/>

dina kasnije, da će zahvaljujući toj kameri, Pitomača velikim slovima ostati zapisana u povijesti dječjeg filmskog stvaralaštva.

Pomnije istražujući početke, razvoj i rad kinokluba koji je ime Slavica dobio tek 1964. godine, nakon osvajanja istoimene nagrade za film *Mlin*, počela su se otvarati mnoga pitanja. Je li moguće da je prije pola stoljeća Pitomača bila središte dječjeg filmskog stvaralaštva, »gdje su se uz djecu i njihove voditelje okupljala najvažnija imena iz svijeta filma, likovne umjetnosti, književnosti, ugledni filmski pedagozi?«⁴ Je li moguće da su filmovi pitomačke djece, članova kinokluba Slavica, bili prikazani u metropolama poput Berlina, Londona, New Yorka ili Madrida?⁵ Moguće je. Potvrdilo se da će jasna vizija, usredotočenost i ustrajnost dovesti do ostvarenja cilja, koliko god se činio neostvarivim.

I sam Lauš 1961. godine o tome piše:

Klub je trebao biti prvi pokretač, koji će od sirovog materijala stvoriti obrazovane foto- i kino-amatere. On je to, ustvari, i bio i ostao do danas, ali postizanje tog cilja nije tako lako kako se u početku činilo. Osim početne pomoći (...), Klub nije niti od jedne organizacije primio niti jedan dinar materijalne pomoći, niti ga itko pomaže, čak ni moralno. Prve godine nije postojao ni laboratorij, a kasnije je nabavljen zahvaljujući komercijalnom plasiranju nekih dokumentarnih filmova i filmskih reportaža.⁶

Unatoč svemu, iskrenost dječjeg pogleda kroz kameru osvojila je simpatije stručnog suda na reviji održanoj u Zagrebu 1961. godine, a užim izborom Pitomačani su pozvani na beogradsku televiziju na izravno emitiranje filma i razgovor s autorima. Upravo to dalo je toliko potreban zamah njihovu radu jer sudionici su se kući

vratili sa suvremenijom kamerom kojom je bilo jednostavnije rukovati i za koju je bilo jeftinije i lakše nabaviti filmsku vrpču.⁷

»Početkom sedamdesetih nabavljena je i oprema za videosnimanje i montažu pa Pitomača postaje jedan od prvih domaćih dječjih klubova s novom tehnologijom.«⁸

Ostalo je povijest koja je počela održavanjem prvog Međuklupskog festivala dječjeg amaterskog filma u Pitomači 1971. pod nazivom *Kanon '71*.

Na festivalu je sudjelovao 31 dječji kinoklub sa 79 filmova. KK Slavica je sudjelovao s filmovima: Bambi, Blizanci, Kišobran i Žetva. U žiriju su bili Gustav Krklec, Mirko Komosar i Dušan Vukotić. Za sudionike festivala priređeni su izleti u Grabrovnicu i na rijeku Dravu, a u filmskom programu prikazan je film Družba pere Kvržice Vladimira Tadeja. Za vrijeme priredbe održano je savjetovanje o dječjem filmskom stvaralaštvu. Uvodno predavanje »Dječje filmsko stvaralaštvo i obradovanje« održao je Dušan Vukotić⁹, zapisao je Lauš u monografiji »Trideset godina kinokluba Slavica«.

Na *Kanonu '71* bili su prikazana četiri dječja filma, tri igrana i jedan dokumentarni naziva *Žetva*, snimljen 1967. godine. Film autora Tomislava Krpana dokumentira jedan dan u žetvi na polju kraj Pitomače, gdje cijela seljačka obitelj obavlja žetvu na tradicionalan način – pomoću obične ručne kose. Igrani film *Blizanci* također je snimljen 1967. godine. U njemu su sudjelovali Zdravko i Zlatko Ban, *dva dječaka od godine i pol koji su na nogostupu pronašli košaricu s jajima koju je odložila žena koja neumorno razgovara sa susjedom. Djeca otkriju jaja, bacaju ih o tle, ona se razbijaju i iz svakog se u hipu izleže mala patkica. Vlasnica umjesto jaja skuplja u košaru patke i odlazi dok blizanci plaču.* Film autorski potpisuju Tomislav

4 KERMEK-SREDANOVIĆ, Mira: *Mirko Lauš* (17. srpnja 1926. – 27. kolovoza 2005.). // Bilten Hrvatskog filmskog saveza, 51, 2005. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=736

5 KERMEK-SREDANOVIĆ, Mira: *Pedeset godina dječjega filmskog stvaralaštva – kinoklub Slavica i Mirko Lauš*. // Bilten Hrvatskog filmskog saveza, 60, 2007. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=32317

6 LAUŠ, Mirko: Nav. dj., str. 61.

7 LAUŠ, Mirko: Nav. dj., str. 63–64.

8 KERMEK-SREDANOVIĆ, Mira: *Mirko Lauš* (17. srpnja 1926. – 27. kolovoza 2005.). // Bilten Hrvatskog filmskog saveza, 51, 2005. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=736

9 LAUŠ, Mirko: *Trideset godina kinokluba Slavica* // Zagreb: Hrvatski filmski savez, 1995., 51–52.

Krpan i Snježana Lauš. Godine 1968. snimljen je igrani film *Bambi* autora Zdravka Tomljanovića, Zvonka Brckovića, Željka Kožarića, Ivica Šoštrića, Srečka Zvonarića, Vlade Novogradeca, Bože Demšića i Drage Peceka. U filmu o dječaku koji želi ići u kino gledati film *Bambi*, ali nikako da dođe do blagajne zbog ogromnog reda sudjelovali su Zlatko Ciprijanović i Stjepan Đakić. *Kada dječak dođe do blagajne, starija djeca ga izguraju iz reda. Pomaže mu jedan veliki, otrcani dječak. On mimo reda kupi kartu kojom ulazi u kino, a malog dječaka »šverca« ispod svoje kišne kabanice.* *Kišobran* je naziv igranog filma snimljenog 1969. godine, autorica Edine Salihović, Marijanke Janeš i Snježane Lauš. U filmu su sudjelovale sestre Renata Šohinger i Jasminka Carić te njihova majka Vlasta Carić. Radnja filma opisana je na sljedeći način: *Majka se vraća s puta, a mlađa kćerka je razočarana njezinim poklonom – kišnom kabanicom jer je ona željela kišobran. Djevojčica oboli, pa i u bunilu sanja i bunca o kišobranu. Nakon ozdravljenja razveseli je novi majčin poklon – lijepi šareni kišobran pod kojim hoda i kad ne pada kiša.*¹⁰

Godinu dana kasnije održan je drugi festival nazvan *Pitomača '72*, a ime FEDAF pojavilo se 1973. Inicijatori festivala Mirko Lauš i Vladimir Škarica željeli su omogućiti da djeca sama izaberu filmove koje će poslati na festival, *da se i osobno okupljaju svake godine na istome mjestu te da filmove svake godine ocjenjuje, po mogućnosti, isti sastav ocjenjivača radi postizanja ujednačenijih mjerila vrednovanja. To se je uglavnom i ostvarilo.*¹¹ Tijekom svakog FEDAF-a održavao se niz popratnih manifestacija, poput likovnih izložbi poznatih naivaca Ivana Generalića, Ivana Lackovića, Stjepana Ivanca ili Zlatka Huzjaka, kulturno-umjetničkih priredbi, susreta s redateljima i glumcima filmova za djecu.¹²

U Pitomači je prikazan i jedan od danas najpoznatijih profesionalnih dječjih

Sl. 1. Mali filmaši iz Pitomače 1950-ih godina

Sl. 2. Filmaši i suradnici tijekom snimanja

10 LAUŠ, Mirko: Nav. dj., 112–115.

11 Filatelističko društvo Virje: *FEDAF – od prvog do devetog.* // Letak Filatelističkog društva Virje, 20, 1980.

12 Filatelističko društvo Virje: Nav. dj.

filmova – *Vlak u snijegu*, a projekciji su nanožili redatelj filma i glumci. Zapisi iz tog vremena svjedoče da je »u predasima festivalskih projekcija filmova izveden (je) niz vrijednih literarnih, glazbenih, folklornih i dramskih ostvarenja djece iz raznih mjesta Hrvatske«¹³, a sudionici festivala posjećivali su rodnu kuću Petra Preradovića. FEDAF je punih 17 godina obogaćivao svijet dječjeg filmskog stvaralaštva, s više od 1300 prikazanih filmova iz 150 dječjih klubova.¹⁴ No, bogatstvo FEDAF-a nadilazi isključivo filmsko stvaralaštvo. Zanimljivo je da su svi sudionici međunarodnog festivala u Pitomači uvijek bili prikladno ugošćeni i smješteni i to u »domovima mještana Pitomače, gdje su bili redovito primani kao dragi gosti, a to je urodilo nizom trajnih poznanstava.«¹⁵

Priča o kinoklubu Slavica, FEDAF-u i dječjem filmskom stvaralaštvu u Pitomači ima i svoj kraj. Nakon 30 godina Slavica je Lauševim odlaskom u mirovinu prestala s radom, a foto-video klub Mirko Lauš, osnovan 2005. godine, na neko je vrijeme ponovno oživio filmski amaterizam u Pitomači. Protok vremena ipak čini svoje. Za razliku od nevjerojatne priče kojoj posebnu čar daju teški uvjeti u kojima je ostvarena, danas je kamera sastavni dio svakog pametnog telefona koji je pak sastavni dio dječjeg života od najranije dobi. Hiperprodukcija omogućena novim tehnologijama dovodi do toga da snimljeni videosadržaji brzinom svjetlosti bivaju zaboravljeni i namodješteni nekim drugim sadržajem. To izbljeđuje njihovu vrijednost i ne svrstava ih u dragocjene zapise života današnjice koji će se jednom gledati sa zanimanjem i nostalgijom. Vjerojatno neće ni biti pohranjeni, već izbrisani.

Razumno je zapitati se što nam onda donosi budućnost. Koju od dvije krajnosti?

Jer, u dječjim rukama videosadržaji jednako mogu postati opasan alat¹⁶ ili vrijedan materijal koji će razvijati njihovu maštu i omogućiti im da nauče kako ostvariti svoje zamisli zahvaljujući dostupnosti visokokvalitetne tehnologije. Želim vjerovati da će prijeko potrebnim medijskim odgojem budućnost postati ipak ovo drugo. U tom smislu i na pojavu takozvanih TikTokera¹⁷ i YouTubera¹⁸ možemo gledati pozitivno, potičući djecu na strukturirano i promišljeno stvaranje.

I na kraju, teško je očekivati da će 50 godina nakon slavnog FEDAF-a Pitomača ponovno živjeti neki novi FEDAF. Iako, nije nemoguće. To nas je bar svojim primjerom naučio Mirko Lauš.

** Posebna zahvala gospođi Zlati Lauš na ustupljenim fotografijama iz obiteljske arhive i gospodinu Marinku Barčanu na pomoći u obradi teme.*

Literatura

- LAUŠ, Mirko: *Počeci kino-amaterizma u Pitomači: (Razdoblje od 1957. do 1961).* // Podravski zbornik 13/1987 (ur. Franjo Horvatić, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1987.
- LAUŠ, Mirko: *Trideset godina kinokluba Slavica* // Zagreb: Hrvatski filmski savez, 1995.
- *Leksikon radija i televizije: Radiotelevizija Zagreb.* Dostupno na: <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/r/radiotelevizija-zagreb>
- KERMEK-SREDANOVIĆ, Mira: *Mirko Lauš (17. srpnja 1926. – 27. kolovoza 2005.).* // Bilten Hrvatskog

13 Filatelističko društvo Virje: Nav. dj.

14 KERMEK-SREDANOVIĆ, Mira: *Mirko Lauš (17. srpnja 1926. – 27. kolovoza 2005.).* // Bilten Hrvatskog filmskog saveza, 51, 2005. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=736

15 Filatelističko društvo Virje: Nav. dj.

16 Sve su češća nemilosrdna zlostavljanja na društvenim mrežama i internetu općenito (*cyberbulling*), a zbog oponašanja izazova koji su se širili društvenom mrežom TikTok, djeca na svoj život znala dovesti u opasnost, ne shvaćajući da ono što doživljavaju kao igru može završiti pogubno. Nažalost, zabilježeni su i najgori ishodi.

17 TikToker je osoba koja stvara kratke videosadržaje i objavljuje ih na društvenoj mreži TikTok.

18 List Osnovne škole Petra Preradovića Pitomača *Preradović*, XLI, 2020., str. 17. Dostupno na: https://issuu.com/1dva/docs/pero_f97bdb82d8815b

- filmskog saveza, 51, 2005. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=736
- KERMEK-SREDANOVIĆ, Mira: *Pedeset godina dječjega filmskog stvaralaštva – kinoklub Slavica i Mirko Lauš.* // Bilten Hrvatskog filmskog saveza, 60, 2007. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=32317
 - *Filatelističko društvo Virje: FEDAF – od prvog do drugog.* // Letak Filatelističkog društva Virje, 20, 1980.
 - *List Osnovne škole Petra Preradovića Pitomača Preradović, XLI, 2020.,* str. 17. Dostupno na: https://issuu.com/1dva/docs/pero_f97bdb82d8815b